

szemeszteremet tartom...

A Növényéletani Intézet egy kis szobájában találkoztunk dr. Greguss Pál nyugalmazott egyetemi tanárral, az intézet volt vezetőjével. Bár nemsokára nyolcvanadik születésnapját ünnepelhetjük, még mindig dolgozik. Ez a kis szoba roskadozó könyvespolcaival, mikroszkópjaival és más munkaeszközeivel jelenleg is második otthona. Minden délelőttjét itt tölti.

Eppen egy kövületdarabot, annak mikroszkópos felvételeit vizsgálja. Mint kiderül, már évtizedek óta folynak kísérletek meghatározására, de mindeddig nem sok sikerrel. Most elküldték neki. És úgy látszik, a megoldás Szegeden születik meg, s mint annyi más eredmény, Greguss professzor munkája nyomán.

— *Hogyan indult el az a tudományos pálya, amely világszerte ismertté tette professzor úr nevét? Hogy ismerik Önt és biznak tudásában, azt jól bizonyítja ez a messzi földről érkezett kövület is.*

— Tornyán, egy Csanád-megyei kis faluban, egyszerű nádfeleles házban születtem 1889. december 31-én. Édesapám kezdetben falusi asztalosmester, majd gyári munkás Aradon. A falusi elemi iskola ötödik osztálya után az aradi gimnáziumba kerültem Első természetrajz tanáraink Perlaky Gábor jeles botanikus, majd dr. Kricsfalusi István, egykori botanikai tanársegéd voltak. A gimnáziumban szerzetárosi teendőket láttam el, így jobban megismerhettem a természetrajzi szertart anyagát. Kricsfalusi István ösztönzésére gyalogtúrára mentem a Retyezátra, Aldunára és a Deliblátra növényeket gyűjteni. Utam leírásával az Országos Diákúrista Pályázaton dícséretben és jutalomban részesültem. Ettől kezdve a növények szerelmese lettem. Az ötödik osztály sikeres elvégzése után — főleg politikai okokból — a gimnáziumot el kellett hagynom. Az aradi tanítóképzőbe iratkoztam be, ahol Wagner János szertárosa lettem. Az ő ösztönzésére a nyári szünetekben növénygyűjtő utakra mentem a Retyezátra (1907), Horvátországban a Velebitre (1908), a Máramarosi-havasokra (1909).

A tanítóképző kitűnő elvégzése után tanáraink anyagi támogatásával a Budapesti Tanárképző Főiskolára kerültem, ahol Vangel Jenő, az intézet és a természetrajzi szertár igazgatója, mindjárt gyakornokává fogadott. Növénytan tanárom Moesz Gusztáv, a nagyhírű botanikus volt, akinek végtelenül sokat köszönhetek. Az ő ösztönzésére írtam „A siriáni tengerszemek kovamoszatai” című dolgozatomat, amely a Természettudományi Társulat „Mileneumi jutalmát” nyertem el (15 arany), és amely dolgozat a Botanikai Közleményekben meg is jelent.

Jeles rendű okleveles polgári iskolai tanárként a budapesti egyetemre kerültem, mint Apponyi-kollégiumi tag, ahol elsősorban Mágócsy-Dietz Sándor professzor karolt fel. Rövid ideig a tanársegédje is voltam. De hallgattam Tuzson János professzort, Szabó Zoltánt, Bernátsky Jenőt, de különösen Filarszky Nándort, akinek növénymorfológiai előadásai különösen nagy hatással voltak rám.

1914-ben közlegényként be kellett vonulnom. Egy véletlen folytán nem kerültem ki a harctérré, mert 1916-ban a prágai német egyetemre vezényeltek mint vegyész. A budapesti egyetemen közben megszereztem tanítóképző-intézeti tanári és második tornatanári okleveletet is. Prágában beiratkoztam az ottani orvosi karra, ahol az orvosi tárgyak mellett Beck von Managetta, Pascher, Krasszer világhírű botanikusok előadásait is hallgattam. Itt írtam — szerintem életem legjelentősebb dolgozatát — a növényvilág polyphyletikus származásáról (*Ein Gedanke zur polyphyletischen Entwicklung der Pflanzenwelt*), mely a németországi *Beihefte zum Botanischen Zentralblatt*-ban meg is jelent. Ezt tartom ma is életem legjelentősebb dolgozatának, amelyben a világon én voltam az első, aki egységes elgondolás alapján a szárazföldi növényvilág többrányú fejlődését hangsúlyoztam. E problémával újabban is foglalkoztam, de más országokban is előtérbe került. Így pl a pennsylvaniai egyetemen egy fél évig tanították, legújabbank pedig Japánban ismertették.

A háború befejezése után a csáktornyai, majd a budapesti tanítóképzőben tanítottam, azután a Budapesti Tanárképző Főiskola tanársegédje lettem. A budapesti húsz év alatt számos tudományos és népszerű dolgozatot, tankönyvet írtam, így „A természet egysége” című filozófiai könyvet (1925). 1928-ban a főiskola Szegedre költözött 1940-ig maradtam a főiskolán. Ezekben az években mintegy száz tudományos és népszerű cikket írtam. 1935-ben jelent meg „A növények csodálatos élete” közel 600 oldalas népszerű tudományos könyvem, amelyhez Móra Ferenc írta az előszót. Ekkor írtam a „Bevezetés az örökéletben” című munkámat is, amely Magyarországon az első tankönyv volt e tárgykörből. Móra Ferenc biztatására kezdtem foglalkozni a prehisztorikus növények meghatározásával. Főiskolai működésem 1940-ben szűnt meg.

Nagyon szívesen emlékszem vissza az intézetre, mert innen indult tudományos pályám, s ez volt alapja későbbi munkásságomnak.

— *1940-ben tehát az egyetemre került professzor úr. Nehéz idők jártak akkoriban. Hogyan, milyen körülmények között kezdődött és folytatódott később itteni munkája?*

1940. október 19-e után, amikor a kolozsvári egyetem visszaköltözött Kolozsvárra, engem az újjáalakult szegedi egyetem Növénytan Intézetéhez neveztek ki tanárnak. Első dolgom az új intézet és a Fűvészkert megszervezése volt, és az oktatás megkezdése. Mindent elől kellett kezdenem. Az összes botanikai előadásokat én tartottam. A hallgatók munkáját megkönnyítendő, jegyzeteket írtam, múzeumot létesítettem. A külföldi botanikuskeretekkel felvettem a magcsere kapcsolatokat, így megindult a Fűvészkert fejlesztése is. Mivel háború volt, Frölich Pál, az akkori rektor engem bizott meg az egyetem óvóhelyeinél megszervezésével, egyben én voltam az egyetem légóparancsnoka is.

1942-ben a tavaszi árvíz teljesen elöntötte a Fűvészkertet, rengeteg növényünk elpusztult. A víz elvonulása után mindent újból kellett telepítenünk. Hasonlóképpen a felszabadulás után is. A háborús cselekmények következtében majdnem minden elpusztult. Közben a szarvasi Bolza Pál gróffal megállapodtunk, hogy halála után a világhírű szarvasi Pepi-kertet a szegedi egyetemre hagyományozza, és engem bízik meg vezetésével. Hiába sürgettem az egyetem akkori vezetését az átvételre, ők ettől húzódoztak, mondván, hogy Szarvas messze van Szegedtől és a karbantartást sem tudják vállalni. Így esett el a szegedi egyetem a szarvasi világhírű arborétumtól és került az a debreceni főiskolához.

Hasonló eset történt a rókusai tornacsarnokkal, melyet mint a SZEAC egykori tanárelnöke és a Délmagyarországi Tornász Szövetség elnöke, megszereztem az egyetem számára, és még pénzt is kaptunk rendbehozatalához. Rendbe is hoztuk, de mikor már nem voltam elnök, ez is elveszett az egyetem számára. Csupán az Ady téri sportpálya maradt meg az egyetem kezelésében. A SZEAC tanárelnökségéről mindezek után azért mondtam le, mert nem értettem egyet a klub egyes ifjúsági vezetőivel és tagjaival, a klub helyiségeiben elkövetett dorbézásaikkal és erkölcsi kilengéseikkel.

Még talán érdemes azt is megemlíteni, hogy kértem Szeged város Tanácsát, bővítsék ki még 10 kh-dal a Fűvészkertet. A tanács kérésre hoztám elő, a döntés azonban csak nyugalombavonulásom után történt meg.

Jóleső érzéssel állapíthatom meg, hogy 25 éves szegedi működésemmel esik tudományos munkásságom legfontosabb szakasza. Egymás után jelentek meg tudományos dolgozataim és könyveim, népszerű tudományos és pedagógiai cikkeim. 50 éves munkásságom alatt végeredményben mintegy 280–290 dolgozatot láttam napvilágot. Egyik-másik önálló munkám külön is érdemes az említésre: „A természet egysége” (1925), „A növények csodálatos élete” (1932), „Bevezetés az örökéletben” (1935), „400 egyszerű növényélet-tani kísérlet” (1936), „A Közép-Európai harasztok spórái” (1941), „A Közép-Európai fák és cserjék meghatározása szövet-tani alapon” (1947), „Bestimmung der mittel europäischen Laubbölder und Sträucher auf xylotomischer Grundlage” (1947), „Xylotomische Bestimmung der heute lebenden Gymnospermen” (1955), „Ugyanez angolul és oroszul is”, „Holzanatomie der europäischen Laubbölder und Sträucher” (1959), „A szárazföldi növényvilág háromirányú (trifiletikus) fejlődéstörténete” (1965), „Fossil Gymnosperm woods in Hungary” (1967), „Xylotomy of the living Cycads with a description of their leaves and epidermis” (1968), „Tertiary Angiosperm-woods in Hungary” (1968), „Einführung in die Paleoxylotomie” (Berlin, 1968).

A felszabadulás után kétszer voltam prodekan, majd dékan, és az 1957–58-as tanévben a minisztérium felkérésére az egyetem rektora. Rektorságom alatt vezettük be újból a doktorátust és az egyetemi únepegeken a talár használatát. Két éven át elnöke voltam a Magyar Pedagógusok Szabad Szakszervezetének is. A fentiek alapján úgy érzem, hogy az egyetemmel kapcsolatos kötelességemet híven teljesítettem.

Itt említhető meg az, hogy dolgozataim

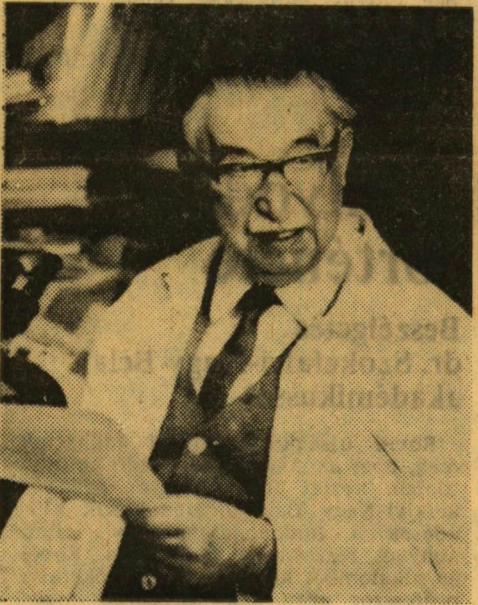
a hazaiakon kívül megjelentek a Szovjetunió, az NDK, az NSZK, Belgium, Franciaország, Lengyelország, Anglia, Kanada, Bulgária és Amerika folyóirataiban is; könyveimet Európa minden országában, de Ázsiában, Afrikában, Amerikában és Ausztráliában is részletesen ismertették. Egyetemi oktatói éveim alatt kb. 700 külföldi tudóssal kerültem tudományos kapcsolatba. Indiától Amerikáig kértek fel előadások tartására, melyeket meg is tartottam, és amelyek nagyban hozzájárultak a szegedi egyetem és a külföldi intézetek közötti kapcsolatok kiszélesítéséhez és elmélyítéséhez.

— *Sokat mondanak az Ön által most említett adatok. A fentiekben belül melyek voltak tudományos munkájának Ön szerint a legfontosabb szakaszai és eredményei?*

— Erre a kérdésre részben már választottam is. A biológia, elsősorban a növénytan területén sok népszerű és tudományos dolgozatot írtam. Így a természetfilozófia, a biofizika, a növényélettan, a növény külső morfológia, a növényélettan, a növény anatómia, a növényrendszertan, a növényföldrajz, a származás, a fejlődéstörténet, a genetika, a paleontológia és régészet, a palinológia, általános ökológia és még az állattan köréből is Szerénytelenség nélkül mondhatom, hogy a természet titkait sokirányban próbáltam megismerni. E vizsgálatok közben nagyon sok örömet ismertem meg, mert imitt-amott sikerült bepillantanom a természet csodálatos műhelyébe. Sokirányú munkásságom közben mégis a növényélettan és a faanatómia, valamint a paleontológia, régészet és a fejlődéstörténet voltak azok a tudományágak, amelyekben legtöbbet dolgoztam, és amely területeken azt hiszem maradandókat alkottam. Erről talán megjelent munkáim tanúskodhatnak a legjobban.

— *Az egyetemen a tudományos munkához magától értetődően társul az oktatás is. Professzor úr szerint hogyan egyeztethető össze, illetve hogyan kapcsolódik egymáshoz a kettő?*

— Szerintem a tudományos munkát és az oktatást az egyetemen sem szabad elválasztani egymástól. A kettőt szükségszerűen össze kell kapcsolni, és úgy hiszem, ennél szebb emberi hivatás nincs is. A tudományt állandóan művelni, az igazságot keresni és ugyanakkor a tudomány eredményeit a közönség közkincsévé tenni; ez minden tudós és pedagógus legszebb öröme kell, hogy legyen. Kevés ember van Magyarországon, aki a népoktatás minden szakaszát, tehát az elemi iskolától

az egyetemig végigjárta és abban tevékenykedett volna, mint én. Ezt mutatja öt arany pedagógus diplomám, főiskolai és egyetemi tanárképző munkásságom. 17 tankönyvet írtam különböző iskolatípusok számára. Hogy a pedagógia fontosságát mennyire értékeltem és értekelem ma is, ezzel kapcsolatban csak megemlítem, hogy amikor rektor voltam 1957-ben, a minisztériumban az első rektori értekezleten kifejtettem, hogy a középiskolai tanárképzés megújítása végett az egyetem mellett — azzal szervesen összefüggő — gyakorló iskolákat kellene létesíteni. A minisztérium egyetértett a tervvel. Így létesítjük rektorságom idején az egyetemmel szoros kapcsolatban levő gyakorlóiskolát.

Tanítani és oktatni mindig nagyon szerettem, ezt tartottam élethivatásomnak. Csak úgy mellékesen jegyzem meg, hogy 50 éves közép-, főiskolai és egyetemi pályám alatt egyetlen órát sem mulasztottam. Az idén is — mint nyugdíjas professzor — tartom 102. szemeszteremet. Úgy érzem, hogy az oktatás területén is meg tettem kötelességemet, pedig volt idő, amikor tanszékemről is el akartak távolítani.

Közel öt évtizedes pályám alatt biológus tanárok százait neveltem, közöttük egyetemi és főiskolai tanárokat, hazai és külföldi kutatókat, docenseket, aspiránsokat. Szerénytelenség nélkül mondhatom, hogy Magyarországon a középiskolai iskolákban a modern biológiai oktatást én indítottam el és fejlesztettem ki. A mai politechnikai oktatás ősenek az úgynevezett „munkaiskolának”, a biológiai oktatásban én voltam kezdeményezője. A biológia oktatásának módszertani kérdéseivel foglalkozó dolgozataim száma több mint harminc.

— *Hosszú oktató munkája közben minden bizonnyal jónéhány tehetséges tanítvány is volt professzor úrnak. Kik azok, akikre a legszívesebben emlékszik vissza?*

— Azok közül, akik tanítványaim voltak, és akik elsősorban a botanika vagy a

biológia területén irodalmi jelleggel is működtek, talán a következőket tudnám megemlíteni. Ma is egyetemi ill. főiskolai botanikus tanárok: Máté Imre növényélettani, az MTA levelező tagja; Dohy János növénykörtanos, Magyaróvár, mindkettő még Debrecenből; továbbá Hortobágyi Tibor Gödöllő. Horváth Imre és Szalai István Szeged, egyetem; N. Kovács Eszter Budapest, Kiss István Szeged, főiskola. Kárpáti István Keszthely, Uherkovich Gábor Pécs. Egyetemi docensek: Ferenczi Lajos, Kedves Miklós, S. Köves Erzsébet, Maróti Imre, H. Mészáros Mária, Simonesics Pál, P. Varga Magdolna. Kandidátusok: Farkas Tibor, Góczán Ferenc, Gubicza András, Sz. Lacza Júlia, Mészáros Imre, Mühlrad András, Poni Jenő, Szemes Gábor, Vágújfalvi Dezső. Ide számítható még Stammer Aranka is, aki jelenleg az állattan területén működik, de kezdetben a növénytanon volt tanársegédem.

Számos botanikus doktor tanítványom is van. Így Baksay-Tóth Bertalan debreceni országgyűlési képviselő, továbbá Gulyás Sándor, Klujber László, Maács, János, M. Pataki Szerén, Pásztor György, Tantos Olga, Végh Joachimmé, Vörös László stb. De ugyancsak tanítványom volt Nemesvári Béla az ELTE biológiai osztály vezetője és az elhunyt Jeges Sándor több biológiai és pedagógiai munka szerzője. Továbbá T. Molnár Mária a Felsőfokú Tanítóképző biológus tanára. Rajtuk kívül még több száz tanítványom dolgozik az ország különböző iskoláiban és gyógyászatáiban.

— *Munkáját nyugdíjazása után is folytatja. Min dolgozik jelenleg professzor úr, és mik a tervei a jövőre nézve?*

— Jelenleg hét tudományos dolgozatom van részint hazai, részint külföldi nyomdáiban. Nagy izgalommal várom az Akadémiai Kiadónál levő Fenyő monográfiám II. kötetének angol és német nyelven való megjelentetését. Ugyancsak most dolgozom három paleontológiai problémán, melyeket külföldi megbízásból kaptam.

Minden nap reggel 8-tól 1 óráig dolgozom volt intézetemben. Délután megyek kis kertembe, ahol árok, peremetek, gyümölcsfákat ápolgatok. Hiába, a növényektől most sem tudok megválni, hiszen titkaik megismerésére fordítottam közel hét évtized munkáját. Ha még egyszer újra születnék, a rengeteg csalódás, kellemetlenség ellenére is ezt az életpályát választanám, mert ebben az életformában megtaláltam az élet három legnagyobb kincsét: a tudást, szeretetet és az egészséget. A tudást nagy fáradtsággal, de még több örömmel szereztem meg. A szeretetet is bőségesen visszakaptam tanítványaimtól. Még csak az egészség van hátra, ezt próbálok amennyire lehet továbbra is megőrizni. Úgy érzem, a 80 év alatt nem életem hiába és nem múlok el nyomtalanul!

— *Erre a sokrétű tudományos és pedagógiai munkára a hivatalos körök is felfigyeltek és méltányolták. Greguss professzort a felszabadulás után a Természettudományi Társulat dísztagjává választotta. Kormányzatunk 1955-ben és 1959-ben, majd harmadszor 1965-ben a Munka Erdemrend aranyfokozatával, 1959-ben a Kossuth-díj ezüst fokozatával; 1954-ben pedig a Francia Botanikai Társaság 100 éves fennállása alkalmából emlékéremmel tüntette ki. 1956-ban megkapta a biológiai tudományok doktora címet; 1964 decemberében az Indiai Paleontológiai Társaság tiszteletbeli tagjává választotta. Tudományos munkássága elismerésül a Nemzetközi Dendrológiai Társaság, a Nemzetközi Taxonomiai Társaság, a Nemzetközi Paleontológiai Társaság, a Nemzetközi Faanatómusok Társasága, a Nemzetközi Morfológiai Társaság, a Német Botanikai Társaság tagjai közé választotta. A kitüntetések a fáradhatatlan, kitaró munkát, a tehetséget, a szorgalmat jutalmazzák.*

— *Úgy érzem, hogy ez a sok személyes megtiszteltetés a szegedi egyetemnek is szól, amely egy negyed évszázadon át lehetővé adott arra, hogy tudományos és*

pedagógiai munkásságomat folytathassam. Ez alkalommal az egyetemnek ezért a lehetőlegért, és azért, hogy tudományos munkámat tovább folytathatom, hálás köszönetemet fejezem ki.

Dr. Greguss Pál, tudós, s mint a tudomány emberének lételem a munka. Hadd köszöntsük most, nyolcvanadik születésnapja alkalmából és kívánjunk neki még is még sok sikert és jó egészséget.